

Зелені Карпати

1-4 2022

MAGAZINE ZELENİ KARPATY

НЕОПАЛИМА КУПИНА

Окрім десятків тисяч вбитих людей, щент зруйнованих міст, домівок та поламаних життів, російська агресія нівечить українську природу, вчиняє жорстокий гено- та екоцид.

Близько 30% території України заміновано, 450 тисяч гектарів лісів перебуває під окупацією, з яких понад 23 тисячі гектарів ви-палено. Нанесено величезні збитки флорі та фауні. Під загрозою зникнення знаходяться близько 83 видів тварин, які занесені до Червоної книги, і 120 видів птахів. А кількість диких тварин, загиблих від ординського нашествия, коливається від сотень тисяч до мільйонів голів тощо.

Захоплено 8 українських заповідників та 12 національних природних парків, які російські окупанти безпощадно руйнують та грабують.

Загарбницька війна проти України призводить до зміни клімату, а шкода для природи вже перетнула трильйон гривень. Це при тому, що частину збитків просто неможливо порахувати...

Та УКРАЇНСЬКИЙ НАРОД, як зауважує Міністр захисту довкілля та природних ресурсів України Роман Стрілець, не вперше чинить спротив лютій орді. Наші екосистеми не вперше змушені відновлюватися після ворожих навал. Але УКРАЇНА – наче Неопалима Купина. І на спаленій дотла землі знову забує могутній ліс, веселково розквітне луг, з'явиться нова неповторна екосистема. А на загарбників чекає морок небуття, Божа і людська кара... Вистоймо! Переможемо! СЛАВА УКРАЇНІ!

2022, № 1-4 (72-75)

*Заснований 1993 року.
Виходить раз на квартал.*

«ЗЕЛЕНІ КАРПАТИ»
MAGAZINE ZELENY KARPATY

*Founded in 1993.
Published once a quarter.*

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР ГАМОР Ф.Д.
РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Арустамян Е.М.,
Рибак М.П., Броджі Маріо (Швейцарія), Вінницькі
Томаш (Польща), Волощук Іван (Словаччина),
Довганич Я.О., Зиман С.М., Ібіш П'єр (Німеччина),
Коржик В.П., Кухта В.В. (перший заступник
головного редактора), Кравців В.С., Москалюк Б.І.,
Покинчереда В.Ф., Фельбаба-Клушина Л.М.

CHIEF EDITOR: HAMOR F.D.
EDITORIAL BOARD: Arustamian E.M., Rybak M.P.,
Brodgy Mario (Switzerland), Vinnitski Tomash
(Poland), Voloschuk Ivan (Slovakia), Dovhanych
Y.O., Ziman S.M., Ibisch Pierre (Germany),
Korzhyk V.P., Kukhta V.V. (the first deputy of
the chief editor), Kravtsiv V.S., Moskaliuk B.I.,
Pokynchereda V.F., Felbaba-Klushyna L.M.

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИЙ ЖУРНАЛ ALL-UKRAINIAN ECOLOGICAL SCIENTIFIC-POPULAR MAGAZINE

Засновники: Карпатський біосферний заповідник та Міністерство
охорони навколишнього природного середовища України.

Founders: Carpathian Biosphere Reserve and the Ministry
for Environmental Protection of Ukraine.

Видавець: Карпатський біосферний заповідник.

Publisher: the Carpathian Biosphere Reserve.

*Рестраційне свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України: Серія КВ, № 239.
Registry certificate of the State Committee of the Informative Policy and Radio and Television Broadcasting of Ukraine: KV, № 239.*

Адреса редакції: 90600, Україна, Закарпатська обл., м. Рахів, вул. Красне Плесо, 77

Тел.: (03132) 2-21-93

Електронна версія журналу «Зелені Карпати» розміщена на вебсайті Карпатського біосферного заповідника
<http://kbz.in.ua>

Address of the Editorial Office: 90600, Ukraine, Transcarpathian region, town of Rakhiv, Krasne Pleso street, 77

Тел.: (03132) 22193

E-mail: zeleni_karpaty@ukr.net

Online version of the Zeleni Karpaty Magazine is available on the website of the Carpathian Biosphere Reserve
<http://kbz.in.ua>

«КЛАПТИК ЗЕМЛІ І ШМАТОЧОК НЕБА, І БІЛЬШЕ НІЧОГО НЕ ТРЕБА...»

НА СПОМИН ПРО МИХАЙЛА ГАМКАЛА: ЛЮДИНУ, ТОВАРИША, КОЛЕГУ, НАУКОВЦЯ, ПЕДАГОГА, ВОЇНА

*Павло РОМАНІВ,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри туризму
Львівського національного університету
імені Івана Франка*

Про Михайла Гамкала потрібно говорити та пам'ятати крізь призму його любові до Життя, Гір, Українських Карпат, України.

Народився М. З. Гамкала 11 листопада 1976 року у Львові. Після закінчення школи практично все своє життя присвятив Львівському національному університету імені Івана Франка. З 1993 р. по 1998 р. був студентом географічного факультету, кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів. Спеціальність – географія, кваліфікація спеціаліста – географ-ґрунтознавець. 1998-2001 рр. – аспірант кафедри географії ґрунтів. У 2002 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Кислотно-основна буферність ґрунтів Чорногірського масиву Українських Карпат». З 2002 року працює на посаді наукового співробітника кафедри ґрунтознавства і географії ґрунтів. З 2003 року – на посаді асистента, а з 2004 – на посаді доцента кафедри туризму.

Як бачимо, Михайло пройшов науковий шлях від ґрунтознавця-еколога до фахівця у галузі краєзнавства, активного туризму, країнознавства. Зрештою, любов до географії, Українських Карпат, мандрів проходила червоною ниткою на усіх щаблях його навчальної, наукової, практичної, педагогічної діяльності.

Наукова діяльність Михайла Гамкала головно була присвячена туристично-рекреаційному потенціалу Карпатського регіону України, збалансованому розвитку територій, розвитку активного туризму та його різновидів, а також військово-історичному та військово-патріотичному туризму. Зазначимо, що перебуваючи у гарячих точках війни на півдні України, знаходив час на написання наукових публікацій, активно співпрацював з членами кафедри,

доєднувався онлайн до її засідань, коли мав таку змогу. Опублікував більше 70 наукових, навчальних та навчально-методичних праць з різних галузей географічної та туристично-географічної науки.

Михайло брав участь у низці міжнародних проєктів. З 2021 року долучився до реалізації міжнародного проєкту «Єднає нас Буг» (PBU1/0224/16).

Брав участь у міжнародному проєкті «Просторові зміни в Українських курортах Східних Бескид в 1827-2017 роках» протягом червня-липня 2018 року; у 2004 році – участь у міжнародному проєкті «Protection of Land and Water Quality and Sustainable Development of Rural Areas». <http://www.proland.iung.pulawy.pl/>. Його наукові проєкти були не просто дією заради дії, а особливим способом взаємодії з людьми. На кафедральну поштову скриньку досі продовжують надходити листи скорботи від науковців з різних країн світу.

16-18 вересня 2022 року викладачі та студенти кафедри туризму взяли активну участь у промотурі «Єднає нас Буг». Кафедра туризму Львівського національного університету імені Івана Франка є партнером проєкту «Єднає нас Буг – утворення двох транскордонних байдаркових туристичних маршрутів», котрий реалізує Червоноградська районна рада за фінансової підтримки Європейського союзу. Цьогоріч він мав особливе значення для викладачів та студентів, оскільки ця співпраця зі сторонами проєкту була започаткована з ініціативи доцентів М. З. Гамкала та П. В. Романіва, починаючи з 2019 року.

Педагогічна діяльність Михайла Гамкала кристалізувалася крізь призму великої любові до студентів, він був апологетом непоказного студентоцентризму. На кафедрі

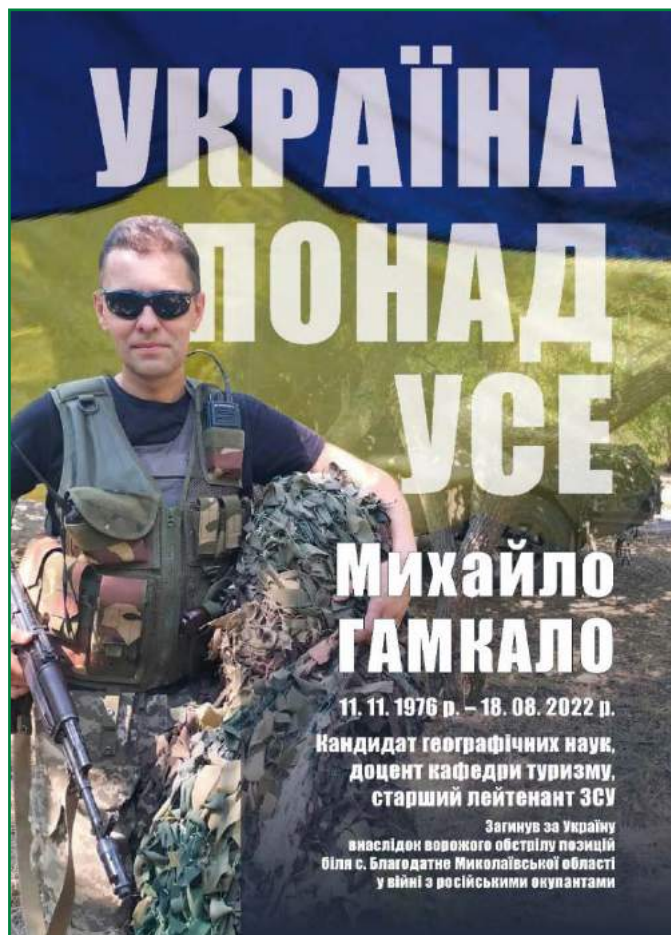
Пам'ятний плакат у дворіку географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка; Михайло ГАМКАЛО у своїй стихії

туризму читав такі курси: «Активний туризм», «Безпека туризму», «Організація івентивного та конвенційного туризму», «Проектування та дизайн закладів готельно-ресторанного господарства», «Туристичне країнознавство», «Туристичний супровід». Слід зазначити, що кожен з курсів забезпечувався відповідною навчальною та навчально-методичною літературою за авторства Михайла Гамкала (<https://geography.lnu.edu.ua/employee/hamkalomuhajlo-zenonovych>).

Важко переоцінити вклад Михайла Гамкала у розвиток молодшої кафедри туризму. Починаючи з 2006 року, під егідою завідувачки М.П. Мальської, розпочалося конференційне життя, ідейним натхненником, технічним, функціональним організатором якого був Михайло. У 2006 році кафедрою організовано науковий семінар, присвячений постаті мандрівника, поета, прозаїка, філософа Івана Франка «Стежками Івана Франка». А починаючи з 2007 року, розпочалася серія щорічних міжнародних наукових конференцій «Географія, економіка та туризм: національний та міжнародний досвід», «Водний туризм: національний та міжнародний досвід».

Конференції відбувалися у різних містах і селищах: Львів, Тернопіль, Брюховичі, Ворохта, Розлуч, Славське, Івано-Франкове, Судова Вишня, Сколе.

У жовтні 2022 року відбулася уже XVI конференція, що організовується кафедрою, на жаль, уже без нашого Михайла. Тому кафедра цю конференцію присвятила Його світлій пам'яті.

Михайло Зенонович, будучи активним туристом та негатовним мандрівником, регулярно організовував кафедральні тематичні виїзди та мандрівки різними куточками України та світу: гірськолижні курорти, пізнавальні поїздки у Карпати, на Поділля, Волинь, Херсонщину, Буковину, європейськими країнами: Словаччина, Польща, Німеччина, Швеція, Норвегія...

Згадуємо та цінуємо його талант до співу та незмінну участь у діяльності університетської хорової капели «Прометей», що є відомою у Львові та за його межами своїм українським, народним, патріотичним репертуаром.

Окремою, чи не найважливішою віхою його діяльності, є активно-туристичне життя зі студентами. Це проявлялося у створенні та керуванні ним гуртком «активного туризму», що має неофіційну назву: туристичний клуб «Блуд».

Для детального ознайомлення з діяльністю цього гуртка можна відвідати сторінку новин за посиланням <https://geography.lnu.edu.ua/news/category/novyny-hurtka-aktyvnyj-turyzm>.

Гори – то окрема любов Михайла, бо ж велику частину життя провів у туристичних всесезонних походах, річкових сплавах, гірсько-лижних мандрівках. За словами студентів, тепер Михайло Зенонович піднявся на найвищу вершину, яку тільки міг здолати, і назва цієї вершини – СВОБОДА.

Свобода, яку він пішов захищати, ставши до лав Збройних сил України 28 лютого 2022 року, виборювалася ним до останніх днів його життя. Він служив у 63 ОМБр, був старшим лейтенантом та командиром взводу.

Цей свідомий крок ще раз підтверджує активну позицію Михайла стосовно боротьби з росіянами за волю, незалежність, майбутнє України.

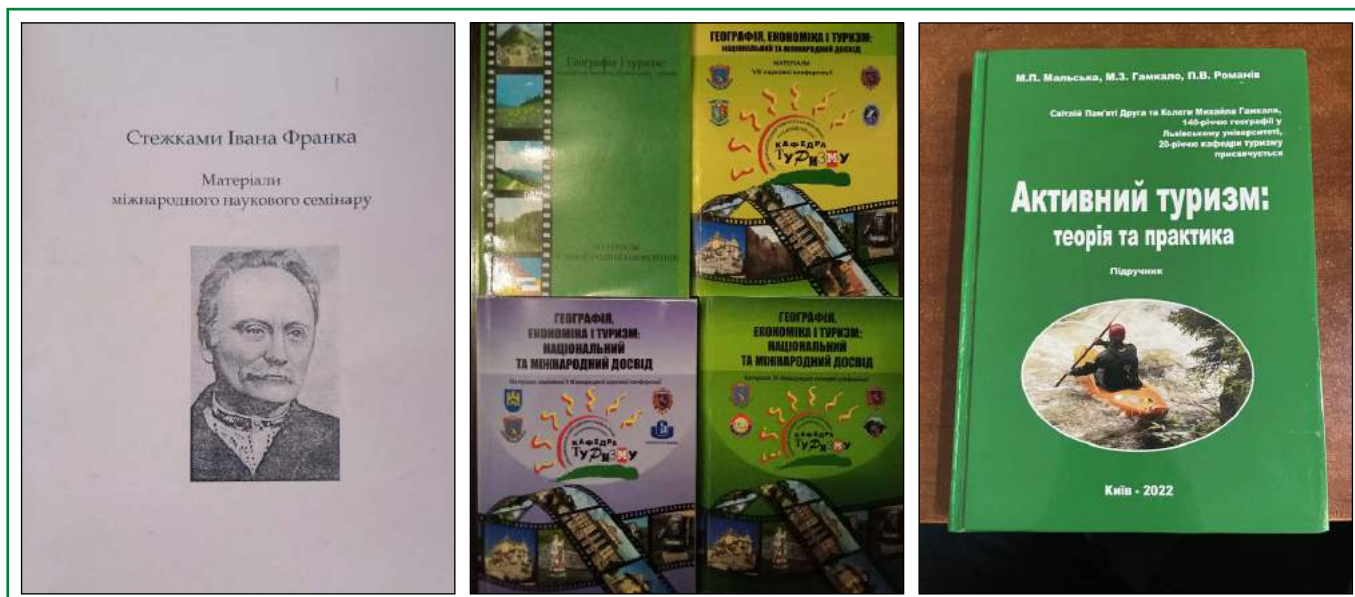
Пам'ять про Героя Михайла Гамкала буде жити вічно, а її матеріалізація проходитиме у низці наших ініціатив та заходів. Так, одна з аудиторій на географічному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка буде носити ім'я Михайла Гамкала, а її тематика відповідатиме головній стихії, що була дорогою для Михайла, – активному туризму.

21 жовтня 2022 року на полонині Закукул встановили стелу на вшанування пам'яті доцента кафедри туризму Львівського національного університету імені Івана Франка Михайла Гамкала, який віддав своє життя у бою з російськими окупантами 18 серпня цього року. Урочистому відкриттю стели передувало подолання пішого маршруту «Чорногірський географічний стаціонар – полонина Закукул», який є частиною шляху на г. Кукул. Цьому відрізку маршруту також присвоєно ім'я Героя Михайла Гамкала. Встановлення стели та інші заходи стали можливими завдяки підтримці адміністрації Львівського національного університету та географічного факультету, а також Карпатського національного природного парку.

Для того, аби вшанувати пам'ять Героя України, родина Михайла Гамкала, студенти, викладачі, працівники географічного факультету, а також колеги та друзі Воїна вирушили до полонини з Чорногірського географічного стаціонару Львівського університету, подолавши 8 кілометрів шляху. Полонина Закукул розташована поряд із горою Кукул (1539 м), що на межі Івано-Франківської та Закарпатської областей. Сама ж полонина розташована на території Івано-Франківської області.

Авторами ідеї встановлення стели є учні та послідовники Михайла Гамкала. Плита має по 50 сантиметрів довжини, ширини та висоти. На ній викарбувані слова: «Бувають моменти в житті, коли хочеться лише відчувати на вітрі настоянну тишу. Бувають моменти в житті, коли

Публікації за результатами семінарів та конференцій, організованих Михайлом ГАМКАЛОМ; підручник «Активний туризм: теорія та практика» (побачив світ після смерті М. Гамкала)

У Лихоборі (Сколівській); урочище Багна.
Малий Михайло ГАМКАЛО з батьками, 1981 р.

клаптик землі і шматочок неба, – і більше нічого не треба...» Лицьова сторона стели символічно спрямована у бік Говерли та Попа-Івана Чорногірського – двох із шести 2000-тисячників Українських Карпат.

11 листопада 2022 року в стінах географічного факультету Львівського національного університету імені І. Франка відбувся Вечір пам'яті з нагоди уродин доцента кафедри туризму Михайла Гамкала, що 18 серпня 2022 року віддав життя, боронячи нашу державу, цінності, свободу, даруючи можливість тут, у Львові, на Заході України, бачити мирне небо, відчувати спокій, не зазнавати насилля і агресії. Михайло був одним з тих воїнів, що творять міцний щит оборони України. Дух свободи у Михайла Гамкала був закладений генетично. Як влучно зауважив декан Володимир Біланюк: Михайло не визнавав авторитетів, хоча сам завжди старався бути лідером (про що свідчать спогади про Героя), ще зі студентських часів. Все життя його було побудоване на контрастах: опановуючи складну науку ґрунтознавства у стінах Франкового університету, вже тоді прагнув пізнавати незвідані стежки Карпат, став лідером у сфері активного туризму – ще кілька років тому зовсім незаповненої перспективної ніші у туристичній науці; писав фахові наукові статті для авторитетних наукових видань і водночас завжди знаходив час подорожувати зі студентами у зимові Карпати і співати біля ватри українських пісень; часто виступав у ролі конферансьє на зустрічах випускників і був чудовим тенором у потужному університетському хорі «Прометей»; син успішних батьків зі шляхетної львівської родини отак просто смакував зі студентами гречкою з одного казанка у студентських походах... І так можна продовжувати безкінечно.

Вечір пам'яті Михайла запам'ятався зверненням його близького товариша та колеги, доцента кафедри туризму Павла Романіва, автора цих рядків, з яким у парі пройшли тисячі кілометрів Україною у незабутніх походах, разом здійснювали карколомні сплави мальовничими ріками, працювали над спільними науковими проектами, просто дружили і підтримували одне одного.

Михайла бракуватиме завжди. Всім нам. Кожен з нас по-своєму осиротів після його смерті...

На вечір пам'яті було запрошено батька Михайла Гамкала, професора Зенона Григоровича Гамкала. Він зазначив, що лише після смерті єдиного сина родина досягнула ту широту і височину любові людей до Михайла. Виступ пана Зенона супроводжувався ретроспективою світлин, своєрідною міні-галереєю його життя під назвою «Що посієш, те й пожнеш. Або як «лазіки» стають туристами».

Перша згадка про Михайлові походи в гори сягає його 4-річного віку.

У підсумку Зенон Гамкало зазначив, що шлях його сина був власне життєвим кредо, а не життєвими муками, бо ж кажуть, що герої не вмирають, але, на жаль, таки

МИХАЙЛО ГАМКАЛО НА ВІЙНІ З РОСІЙСЬКОЮ НАВАЛОЮ

гинуть на полі бою, продовжуючи жити у світлій пам'яті батьків, коханих, друзів, колег.

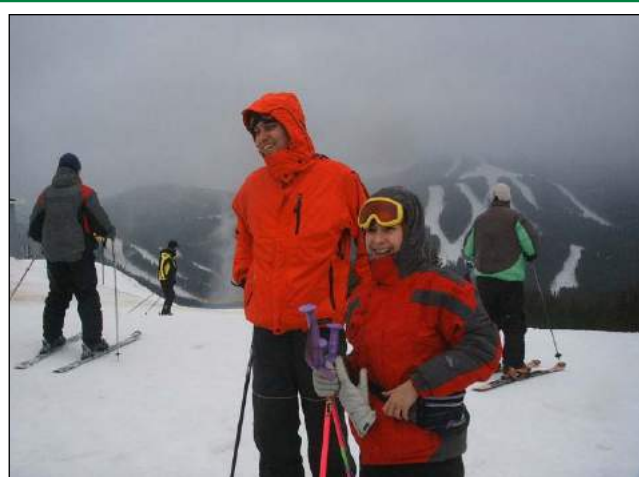
За словами студентів та випускників, активних учасників туристичного клубу «Блуд», – скільки б Михайло Зенонович не блукав, а завжди повертався додому і всіх повертав. Це – надзвичайна людина, яка вміла завжди зі всього щиро сміятися, знаходити позитивні емоції навіть у критичних ситуаціях.

Як підсумок вечора пам'яті пролунала пісня «Ой хмариться-туманиться» під акомпанемент музикантів чоловічої хорової капели «Прометей», що мала певне сакральне значення у походах, які організував Михайло разом з друзями, колегами та студентами. У залі не було людини, яка б не долучилася до її виконання. Бо така наша шана Небесному архангелу-воїну!

У дворіку географічного факультету буде встановлено бронзове погруддя Героя (можливо, мурал на стіні; допоки встановлено пам'ятний плакат); нагорода для активних туристів «Карпатська відзнака» носитиме ім'я Михайла Гамкала.

Вінцем науково-педагогічної діяльності Михайла Гамкала є підручник «Активний туризм: теорія та практика», виданий, на жаль, посмертно.

Над підручником автори працювали ще до повно-

**Кафедральні тематичні події
з активного туризму та рекреації;
встановлення пам'ятної стели
на честь Михайла Гамкала**

Стяг турклубу «Блуд» був з Михайлом ГАМКАЛОМ навіть на війні

масштабної війни з росією. Проте, ідеї, практичні розділи не залишалися осторонь уваги Михайла Гамкала навіть на війні.

Як бачимо, життя Михайла Гамкала було насичене, усестороннє, пронизане Любов'ю та Патріотизмом до батьків, дружини та дітей, рідних, близьких, друзів та колег, зрештою, до улюбленої справи та рідної України.

Так було до війни, коли в чині старшого лейтенанта став командиром взводу 63-ї окремої механізованої бригади і пішов воювати з москoviтами. Трагічним, нагадуємо, для нього стало 18 серпня 2022 року, коли у післяобідню пору, захищаючи стратегічно важливий напрямок у с. Богородатному Миколаївської області, його командний пункт зазнав потужного мінометно-артилерійського обстрілу... На завершення ще раз зачитую слова, які неоднораз звучали під час вечора пам'яті: Герої не вмирають... На жаль, гинуть на полі бою. Але продовжують жити у пам'яті рідних, друзів, знайомих і, зрештою, всіх тих, у кого заслужили світлу пам'ять.

Символічно, що поховали Героя на Марсовому полі Личаківського кладовища у Львові у День Незалежності України – 24 серпня 2022 року.

Справи Михайла Гамкала мають продовжувати жити далі, його ідеї будуть реалізовуватися завдяки його сім'ї (батьку, матері, дружині, дітям Остапу та Марічці), студентам і друзям-науковцям.

Михайло Гамкало назавжди залишається з нами. Бо важко переоцінити надзвичайну харизму, доброту, відданість цієї ЛЮДИНИ, воістину Богом нам дарованої, як завжди зазначає завідувачка кафедри туризму професор Марта Мальська. Найкращим подарунком для Героя буде перемога України, свобода, воля, можливість ходити вільно нашою унікальною Українською землею, повсякчас відкриваючи її дивовижні місцини.

Високих Тобі небесних стежок, наш Незабутній Друже!

ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ДОСЛІДНИК ФЛОРИ ЗАКАРПАТТЯ

У цьому році виповнюється 115 років від дня народження відомого українського вченого, фундаментального дослідника флори та палкого захисника природи Закарпаття, педагога, доктора біологічних наук, професора Степана Степановича Фодора.

Я, як і багато інших випускників Ужгородського державного університету, мав щасливу нагоду слухати лекції цього поважного професора та брати участь під його керівництвом у польових флористичних дослідженнях під час навчання на біологічному факультеті Ужгородського державного університету (1969-1974 рр.).

Професор Степан Степанович Фодор, як і професори І.І. Бубряк, В.В. Скрипник, В.І. Комендар, був представником класичної європейської університетської еліти, яка пройшла ґрунтовну фахову підготовку в гімназіях та вищих школах Праги, Будапешта, колишнього Радянського Союзу, і користувалась великою повагою та авторитетом серед студентів та колег.

А Степан Степанович виділявся, ще й тим, що володів витонченою харизмою викладача та вмінням спілкуватися зі студентами. Його лекції та практичні заняття, із характерним украленням закарпатського діалекту, угорських, чеських слів; прикладами із його професійного життя, були цікавими, змістовними, сприймалися напрочуд легко.

І найважливіше: були пронизані духом збереження та раціонального використання флори та рослинності, формували у нас любов до рідної природи.

Для мене важливо, що багато речей, про які з ентузіазмом розповідав Степан Степанович, стали для мене надто важливими в багаторічній практичній природоохоронній діяльності на посаді керівника Карпатського біосферного заповідника.

У пам'яті – палкі розповіді навчителя про роль верхньої межі лісу у Карпатах як одного з важливих чинників

